

А.В. ЧЕРЕП,
д.е.н., професор,
А.І. ПАВЛЕНКО,

Запорізький національний університет

Необхідність формування сприятливого бізнес-середовища в Україні

У статті висвітлено особливості формування підприємницького середовища в Україні, запропоновано складові ефективних механізмів формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу. Розглянуто теоретичні погляди та практичні положення модернізації бізнес-середовища. Досліджено процеси становлення та формування підприємництва в Україні.

Ключові слова: підприємництво, підприємницькі структури, малий та середній бізнес, розвиток, забезпечення, фінансування, регулювання, підтримка.

А.В. ЧЕРЕП,
д.э.н., профессор,
А.И. ПАВЛЕНКО,

Запорожский национальный университет

Необходимость формирования благоприятной бизнес-среды в Украине

В статье освещены особенности формирования предпринимательской среды в Украине, предложены составляющие эффективных механизмов формирования благоприятной макроэкономической среды для развития малого и среднего бизнеса. Рассмотрены теоретические взгляды и практические положения модернизации бизнес-среды. Исследованы процессы становления и формирования предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: предпринимательство, предпринимательские структуры, малый и средний бизнес, развитие, обеспечение, финансирование, регулирование, поддержка.

A.V. CEREP,
doctor of economics, professor,
A.V. PAVLENKO,
Zaporizhzhya National University

The need to create a favorable business environment in Ukraine

Постановка проблеми. В Україні роль підприємництва є винятково актуальною. Актуальність проблеми обумовлена кризовим станом економіки країни, що насамперед стосується малих та середніх підприємств, які функціонують в нестабільному підприємницькому середовищі та в умовах ризику, що спричинені значною мірою особливостями формування самого середовища. Отже, необхідною передумовою динамічного розвитку та ефективної діяльності підприємств є створення сприятливого підприємницького середовища та його регулювання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вагомі характеристики зовнішнього і внутрішнього середовища були надані видатними економістами І. Галицею [1], В. Гончаровим [2]. Проблеми формування зовнішнього та внутрішнього підприємницького середовища висвітлювалися українськими та російськими вченими М. Жуком [3], І. Купченко [4], В. Литвином [5], Т. Ткаченко [6], С. Харічковим [7], М. Якубовським, В. Щукіним [8]. Аналіз опублікованих праць з даної проблематики дає підстави стверджувати про необхідність продовження наукових досліджень у цій сфері, що відповідним чином обумовило вибір теми, мету та завдання дослідження.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування підприємницького середовища в Україні та пошук ефективних механізмів формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі Україна переживає складний процес докорінного реформування свого правопорядку і його адаптації до нових соціально-еко-

номічних умов. Перехід до нового типу економічних відносин є неоднозначним і суперечливим. Особливо багато проблем у законотворчій практиці виникає при вирішенні питань регулювання та здійснення підприємницької діяльності в умовах перехідного до ринкової економіки періоду.

Сфера підприємницької діяльності представляє собою специфічний механізм соціально-економічного життя суспільства, який стимулює розвиток конкуренції, запровадження великими компаніями нової техніки і технології виробництва, покращення ефективності виробництва та економіки країни в цілому. Політика держави у регулюванні підприємницької діяльності полягає в збалансуванні інтересів держави та бізнесу, оптимальних умов для підприємницької діяльності та збільшення конкурентоспроможності малого підприємництва.

Від розвитку підприємств залежить функціонування економіки країни в цілому, однак в Україні поки що не розроблена чітка стратегія регулювання та не обґрунтована програма розвитку цієї форми господарювання, недосконалою є система фінансування та матеріально-технічного забезпечення становлення і розвитку бізнесу, невідпрацьованими залишаються правові й організаційні питання діяльності фірм. Тому для розширення підприємницької діяльності та стійкого розвитку в умовах економічної ситуації країни дуже важливим є аналіз світового досвіду діяльності підприємств та можливість його використання в Україні.

Невід'ємними складовими сучасного підприємництва є малий та середній бізнес, на який покладаються функції прискорення структурної перебудови економіки, підвищення організацій-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ної ефективності використання національних ресурсів. За умови виваженої державної політики вітчизняний малий та середній бізнес здатний створити тисячі нових робочих місць і сприяти становленню України економічно розвинутою державою.

За роки незалежності національної економіки в Україні поступово йшло ствердження сектору малого та середнього підприємництва, в якому зайнята майже половини працюючого населення країни. Позитивній динаміці його розвитку сприяли запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, низка прогресивних норм регуляторної політики, реформування дозвільної системи тощо. В кількісному вимірі стан розвитку малого та середнього підприємництва в Україні поступово наблизився до стану розвитку малого бізнесу в країнах ЄС. Разом з тим слід зазначити, що вітчизняне підприємництво як самостійне соціально-економічне явище існує і розвивається у складних умовах трансформаційної економіки і зустрічається з безліччю проблем. На зниження життєздатності суб'єктів малого та середнього бізнесу впливають значний податковий тиск, наявність різного роду адміністративних бар'єрів, обмеження фінансово-кредитних ресурсів, слабкість матеріальної, технічної, фінансової, менеджерської та кадрової складової діяльності малого підприємництва [4, с. 117].

Мале підприємництво є важливим елементом ринкової економіки, без якого не може стійко розвиватися держава. Формування сприятливих умов для розвитку малого підприємництва забезпечує населенню отримання доходів від самостійної господарської діяльності, а місцевим бюджетам – податки. Однак в Україні державна підтримка розвитку малого підприємництва поки що не віднесена до основних напрямів у розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Мале підприємництво підтримується тільки на регіональному рівні. Участь місцевих адміністрацій в його розвитку незначна, хоча за своєю природою цей рівень управління найбільш близький і доступний підприємцям. З цього виникає необхідність змістити акценти державної підтримки малого підприємництва на місцевий рівень. Встановлено, що повна децентралізація регіональної підтримки розвитку малого підприємництва неможлива [1, с. 52].

Спільні заходи з державної підтримки малого підприємництва на регіональному і місцевому рівнях не набули значного поширення, незважаючи на те, що інтереси влади різних рівнів збігаються. Це зумовлено як недостатністю фінансування з бюджету, так і відсутністю зацікавленості посадових осіб у розвитку малого підприємництва.

З погляду підприємця, держава повинна створювати умови для максимізації прибутку, мінімізації ризику, захисту власності і особи підприємця тощо. З позиції держави підприємець має забезпечувати зростання суспільного добробуту, підтримку зайнятості, економічне зростання, політичну стабільність тощо [5, с. 39].

Визначено, що ринкова економіка не здатна автоматично регулювати економічні й соціальні процеси на користь кожного підприємця і всього суспільства в цілому. Завдання державної політики полягає в досягненні загальної рівноваги, при якій держава прагне підтримувати конкурентну рівновагу, тобто коли споживачі максимізують значення функції корисності, а підприємці максимізують одержаний прибуток.

Діяльність із налагодження результативного і ефективного механізму формування та реалізації державної політики підтримки малого бізнесу в Україні, безсумнівно, вимагає творчого запозичення та використання світових досягнень у цій сфері, насамперед досвіду країн з розвинутою ринковою економікою.

Необхідність підтримки малих підприємств в усьому світі вважається обов'язком держави, тому що вони поступаються великим підприємствам за можливостями модернізації, маркетингових досліджень, фінансових ресурсів, конкурентоспроможністю товарів і послуг.

В умовах нестабільної економічної ситуації вітчизняний малий бізнес потребує протекторату держави. Поки що ефективний механізм підтримки та стимулювання розвитку підприємництва в Україні ще не створений. Фінансова допомога, яку надають Український фонд підтримки підприємства, Державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств та Державний інноваційний фонд, є досить мізерною [2, с. 86].

Передусім необхідно забезпечити бізнес належною правовою підтримкою. Багато законів, які дали поштовх розвитку підприємництва в країні, вже не відповідають вимогам часу і потребують удосконалення.

Одне з ключових місць серед перспективних заходів державної підтримки повинна зайняти фінансова допомога, яка передбачає надання пільгових кредитів, їхнє гарантування, створення державних фондів та спеціалізованих фінансових інституцій тощо.

Сприяє розвитку малого бізнесу можна лише шляхом поєднання та комбінування різних форм, методів і засобів регулювання й підтримки, головними серед яких є [3, с. 35]:

- державна підтримка виробництва і реалізації продукції, що передбачає надання державних замовлень, обладнання у лізинг на пільгових умовах, митних пільг, сприяння експорту товарів і послуг на міжнародні ринки, зниження орендних ставок;
- фінансово-кредитна підтримка, що передбачає надання прямих гарантованих позик на розвиток і розширення діяльності, розробка пільгових програм кредитування, зниження відсоткових ставок за кредитами, державна гарантія отримання кредитів, цільове субсидювання і бюджетне фінансування галузей економіки у відповідності з пріоритетами економічної політики держави;
- сприятлива податкова політика, що передбачає пільгове оподаткування діяльності та зниження податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва;
- інформаційно-консультативна підтримка створення і розвитку підприємств малого бізнесу, навчання спеціалістів та підвищення кваліфікації робітників за рахунок державних коштів у спеціально створених центрах, безкоштовне кваліфікаційне консультування підприємців.

Держава, залежно від вибраних цілей, може: стримувати розвиток підприємництва в цілому і малого зокрема, тобто створювати украй несприятливі умови для їх розвитку, наприклад, встановлювати високі податки на діяльність підприємств, відмовитися від захисту інтересів власників тощо; бути стороннім спостерігачем, не перешкоджаючи і не допомагаючи розвитку підприємства; ініціатором підприємницького розвитку, вживаючи заходів пошуку і залучення в підприємницький процес нових економічних агентів [4, с. 118].

Визначено, що основним принципом побудови державної політики у сфері малого підприємництва є поєднання принци-

пу невтручання у виробничу діяльність підприємця з принципом соціального партнерства. Завданням держави є побудова соціально-ринкової економіки, що реалізовує досягнення як економічних, так і соціальних цілей. Важливим принципом державної політики є принцип децентралізації та розширення прав регіонів і місцевого самоврядування у сфері малого підприємництва. Він полягає в зміщенні всієї практичної допомоги суб'єктам малого підприємництва на місцевий рівень, оскільки саме тут влада і підприємці вступають в безпосередні відносини. Державну політику в галузі малого підприємництва слід будувати на дотриманні принципу стабільності нормативно-правового режиму. Це визначальний чинник зовнішнього середовища малого підприємництва. Об'єктивно важлива соціально-економічна роль малого підприємництва в українській економіці передбачає необхідність високих темпів його становлення і зміцнення в системі національної економіки. Проте досягнутий рівень розвитку малого підприємництва в Україні не відповідає вимогам ринкової економіки. У своїй основі несприятливі тенденції розвитку малого підприємництва пов'язані як із загальнонаціональними політичними, економічними і соціальними проблемами, так і з особливостями малого підприємництва як суб'єкта економіки, а саме: з високим рівнем залежності стану малого підприємництва від динаміки макроекономічних показників і чинників зовнішнього середовища. У зв'язку з цим необхідність прискореного розвитку малого підприємництва зумовлює активну його підтримку з боку держави.

Порівняно із загальноприйнятими показниками у світі рівень розвитку малого бізнесу в Україні явно недостатній. Так, на 1 тис. осіб в середньому припадає сім малих підприємств, тоді як у країнах – членах Європейського Союзу – не менш як 30. Питома вага зайнятих на малих підприємствах працівників дорівнює близько 30%, тоді як у зазначених країнах цей показник у середньому становить 65% [8, с. 27].

У територіальному перерізі найбільшою концентрацією суб'єктів малого підприємництва характеризується столиця (8,9% до загальної кількості) та великі промислові регіони (Донецька (7,6%), Дніпропетровська (7,3%) та Харківська (7%) області), найменшою – західні регіони (Чернівецька (1,8%), Тернопільська (1,9%) області).

Сьогодні в Україні залишаються невирішеними чимало проблем розвитку малого підприємництва та існує необхідність в активізації ролі держави щодо прискореного формування сектору малих бізнесових структур, до яких належать [5, с. 42]:

- надмірний розвиток корупції та бюрократизму;
- високий рівень оподаткування, що ставить під сумнів прибутковість діяльності малих підприємств, підвищує вірогідність банкрутства;
- відсутність ефективних механізмів кредитування та страхування суб'єктів малого бізнесу, незахищеність банківських установ від різноманітних видів ризику, пов'язаних із кредитуванням малих підприємств;
- недоступність бізнес-освіти для персоналу малих підприємств, відсутність соціальних гарантій;
- політична та економічна нестабільність, а також суперечливість та ускладненість законодавства.

Таким чином, створення нових малих підприємств залежить від різноманітних обмежень з боку органів влади. На наш погляд,

для створення сприятливого підприємницького середовища найбільш ефективно впровадження наступних заходів [1, с. 53]:

- істотне спрощення правил та процедур створення нових підприємств;
- усунення суперечності у законодавчій базі, забезпечення її прозорості та стабільності;
- контроль з боку громадських організацій за діяльністю урядовців;
- створення ефективної системи зворотного зв'язку з метою інформування громадськості, відповідних структур про корупційні вчинки урядовців.

Висновки

Таким чином, можна зробити висновки, що державна підтримка малого бізнесу є складовою державної політики, яка повинна не тільки створювати сприятливі умови для розширення сектору дрібних підприємств, а й безпосередньо підтримувати їх. У цьому зв'язку пріоритетними напрямками вдосконалення механізму державної підтримки малого бізнесу мають бути:

- удосконалення законодавчої та нормативної бази, що регламентує діяльність малого підприємництва;
- зміцнення фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва;
- запровадження системи організаційно-освітніх заходів, спрямованих на підвищення знань, професійних навичок, фахового рівня у питаннях ведення бізнесу;
- формування системи інформаційно-консультаційного обслуговування;
- сприяння розвитку лізингових компаній.

Список використаних джерел

1. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин. / І. Галиця // Економіка України. – 2009. – №6. – С. 52–53.
2. Гончаров В.М. Формування організаційно-економічного механізму системи інноваційного розвитку підприємств регіону: монографія / Гончаров В.М., Деречинський Ю.Н. – Донецьк: СГД Купріянов В.С., 2009. – 280 с.
3. Жук М.В. Передумови формування національної інноваційної системи прискорення розвитку економіки / М.В. Жук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №7. – С. 30–37.
4. Купченко І.М. Актуальні проблеми державної підтримки малого підприємництва України на сучасному етапі. / І.М. Купченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №4 (35). – С. 115–119.
5. Литвин В.В. Механізм державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні / В.В. Литвин // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі. – 2010. – №5 – С. 36–43.
6. Ткаченко Т.П. Особливості формування підприємницького середовища в Україні у пострадянський період / Т.П. Ткаченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №9. – С. 128–135.
7. Харічков С.К. Функціонально-цільові ознаки стратегій розвитку малих форм підприємництва / С.К. Харічков, Д.О. Редькін, М.П. Волохова // Україна у світовому економічному просторі: шляхи подолання кризи (економіка, фінанси, право): збірник матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, 27 березня 2009 року. – К.: УДУФМТ, 2009. – С. 152–156.
8. Якубовський М., Щукін В. Інфраструктура – фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості / М. Якубовський, В. Щукін // Економіка України. – №2. – 2007. – С. 27.